

Замула І.В.¹, Травін В.В.², Кириця А.О.³

¹Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-6075-095X>.

²Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-7386-7372>

³Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, Україна,
<https://orcid.org/0009-0006-3428-9123>

АДАПТАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ДО ВИМОГ РЕГЛАМЕНТУ EUDR ТА ПРИНЦИПІВ ESG

Досліджено стан обліково-аналітичного забезпечення експортних операцій у лісовому господарстві України. Визначено вплив євроінтеграції та цифровізації на трансформацію облікових систем, зокрема через впровадження регламенту EUDR та системи електронного обліку деревини. На основі аналізу діяльності ДП «Ліси України» виявлено цінові переваги експорту та критичні ризики управління дебіторською заборгованістю. Обґрунтовано необхідність впровадження «Паспорта експортного контракту» для інтеграції фінансових і логістичних даних у єдиному цифровому форматі. Окреслено напрями гармонізації звітності з принципами ESG та МСФЗ для зміцнення конкурентоспроможності галузі на міжнародних ринках.

Ключові слова: кліматичні зміни, експорт, бухгалтерський облік, цифровізація, ESG-звітність.

Лісове господарство України є однією з ключових експортноорієнтованих галузей національної економіки, що забезпечує значні валютні надходження та робочі місця. В умовах воєнного стану та активного курсу на європейську інтеграцію, роль ефективного обліку та аналізу експортних операцій критично зростає. Реформування галузі, зокрема створення ДП «Ліси України», та впровадження нових екологічних регламентів ЄС щодо простежуваності деревини (EUDR) [1] вимагають від підприємств модернізації існуючих облікових систем та посилення аналітичної функції управління.

Експортна діяльність у лісовому господарстві характеризується складністю документального супроводу та специфікою визнання результатів. Бухгалтерський облік експорту продукції лісництва базується на чіткій синхронізації моментів переходу ризиків та права власності згідно з правилами Інкотермс-2020. Для галузі найбільш характерними є умови постачання FCA та CPT, які безпосередньо впливають на дату визнання доходу (відповідно до НП(С)БО 15 «Дохід» [2]) та формування первісної вартості дебіторської заборгованості. Особливої актуальності набуває облік курсових різниць за субрахунками 714 та 945, оскільки волатильність валютного ринку суттєво корегує кінцевий фінансовий результат експортера.

Важливим компонентом сучасного облікового процесу є цифровізація. Впровадження системи електронного обліку деревини (ЕОД) та електронних лісорубних квитків дозволило автоматизувати контроль за походженням сировини. Це є базовою вимогою для отримання сертифікатів про походження лісоматеріалів, необхідних для митного оформлення. Проте, на рівні бухгалтерського обліку все ще існує потреба у глибшій інтеграції даних ЕОД з ERP-системами підприємств для мінімізації дублювання інформації та підвищення оперативності формування інвойсів.

Аналіз ефективності експортної діяльності ДП «Ліси України» за період 2022–2024 рр. [3] свідчить про високу економічну доцільність зовнішньоекономічних операцій порівняно з внутрішнім ринком. За результатами дослідження, середня ціна реалізації продукції на

експорт є на 16,58% вищою за ціни внутрішнього ринку. Це забезпечує валову рентабельність експортних операцій на рівні 34,48%, що на 5,49 % перевищує показник рентабельності реалізації всередині країни (28,99%).

Основними векторами експорту залишаються країни Європейського Союзу, зокрема Польща (25,2% у структурі дебіторської заборгованості), Румунія (20,0%) та Франція (13,2%). Така географічна концентрація посилює вимоги до якості обліково-аналітичної інформації в контексті дотримання вимог FSC-сертифікації та нових регламентів ЄС щодо боротьби із знелісненням.

Особливої уваги потребує трансформація облікової політики в частині капіталізації або визнання витратами періоду видатків на систему «належної обачності» (due diligence). Це включає витрати на геолокацію ділянок заготівлі, супутниковий моніторинг та збір даних про ланцюги постачання. Пропонується впровадження окремих аналітичних рахунків до рахунку 92 «Адміністративні витрати» для акумулювання витрат на цифрову сертифікацію та підтвердження відсутності знеліснення, що дозволить точніше оцінювати «вартість євроінтеграції» для лісогосподарських підприємств.

Інтеграція ESG-показників у систему управлінського обліку має базуватися на розрахунку вуглецевого сліду експортної продукції. Для ДП «Ліси України» це передбачає облік поглинання вуглецю лісовими масивами як активу, що в перспективі може стати об'єктом торгівлі квотами. Облікове забезпечення має дозволяти ідентифікувати частку продукції, сертифікованої за стандартами FSC/PEFC, у загальному обсязі експорту, що є критичним для забезпечення конкурентних переваг на ринках Франції та Польщі.

Водночас, аналітичне дослідження виявило суттєві ризики в управлінні дебіторською заборгованістю іноземних покупців. Частка простроченої заборгованості становить 24,0% від загального обсягу, з яких 10,0% припадає на заборгованість терміном понад 30 днів. Це зумовлює необхідність формування резерву сумнівних боргів та впровадження системи превентивного моніторингу платоспроможності контрагентів за географічним принципом.

З метою підвищення ефективності системи управління експортною діяльністю підприємства обґрунтовано необхідність впровадження низки практичних заходів. Першочерговим кроком пропонується запровадження у межах внутрішньої управлінської звітності «Паспорта експортного контракту». Цей інструмент дозволить інтегрувати логістичні, митні та фінансові показники в єдиному цифровому форматі, забезпечуючи менеджмент комплексною та оперативною інформацією щодо кожної операції.

Запропонований Паспорт має стати динамічним інструментом, що поєднує фінансові показники (курс НБУ на дату митного оформлення та оплати) з логістичними ризиками. Впровадження скорингових моделей у межах цього паспорта дозволить автоматично присвоювати категорію ризику іноземному контрагенту. Це критично важливо з огляду на високу частку простроченої дебіторської заборгованості (24,0%), оскільки дозволяє на етапі укладання угоди визначати оптимальні умови платежу та необхідність страхування експортних кредитів.

Паралельно з цим, критично важливим постає завдання автоматизації розрахунку прогнозованої рентабельності кожної окремої експортної партії. Такий підхід дасть змогу в режимі реального часу враховувати динаміку валютних курсів та коливання логістичних витрат, що є основою для прийняття обґрунтованих цінових та управлінських рішень. Крім того, особливу увагу слід приділити посиленню аналітичного контролю за термінами погашення валютної виручки, що є запорукою неухильного дотримання законодавчо встановлених граничних строків розрахунків за ЗЕД-операціями та уникнення штрафних санкцій.

Додатково слід відзначити, що в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів обліково-аналітичне забезпечення експорту продукції лісового господарства має орієнтуватися не лише на вимоги національних стандартів, але й поступово гармонізуватися з міжнародними підходами, зокрема МСФЗ та принципами ESG-звітності. Це обумовлено тим, що європейські контрагенти дедалі частіше висувають вимоги щодо прозорості ланцюгів

постачання, вуглецевого сліду продукції та відповідності принципам сталого управління лісовими ресурсами.

У цьому контексті важливого значення набуває інтеграція нефінансових показників у систему управлінського обліку підприємств лісової галузі. Зокрема, доцільним є розширення аналітичних розрізів обліку шляхом включення показників екологічного впливу, сертифікаційного статусу продукції (FSC, PEFC), а також витрат на дотримання екологічних стандартів ЄС. Такий підхід дозволить не лише підвищити якість управлінських рішень, але й зміцнити позиції українських експортерів на міжнародних ринках.

Крім того, цифровізація облікових процесів створює передумови для впровадження інструментів бізнес-аналітики (BI-систем), які забезпечують візуалізацію ключових показників ефективності експортної діяльності в режимі реального часу. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню гнучкості управління, оперативному реагуванню на зміну зовнішньоекономічної кон'юнктури та зниженню інформаційних ризиків.

Трансформація системи обліку в умовах цифровізації неможлива без підвищення етичної стійкості бухгалтерського персоналу. Прозорість даних у BI-системах та інтеграція ЕОД з ERP-системами мінімізують корупційні ризики та людський фактор у питаннях підтвердження легальності походження деревини. Таким чином, цифровізація виступає не лише технічним засобом, а етичним запобіжником, що гарантує достовірність звітності перед міжнародними партнерами

Не менш важливим напрямом удосконалення є впровадження ризик-орієнтованого підходу в обліково-аналітичній системі. Йдеться про ідентифікацію, оцінку та моніторинг валютних, кредитних, логістичних і регуляторних ризиків, що супроводжують експортні операції. Використання сучасних методів аналітики, зокрема скорингових моделей оцінки контрагентів та сценарного аналізу, дозволить мінімізувати потенційні втрати та підвищити фінансову стійкість підприємств.

Таким чином, трансформація обліково-аналітичного забезпечення експорту продукції лісового господарства має здійснюватися на засадах цифровізації, інтеграції фінансових і нефінансових даних, а також адаптації до європейських регуляторних вимог, що в сукупності формує підґрунтя для сталого розвитку галузі. Вдосконалення бухгалтерського обліку та аналізу експорту продукції лісництва є не лише технічним питанням фіксації господарських фактів, а виступає стратегічним інструментом забезпечення конкурентоспроможності лісової галузі України на світовому ринку в умовах глобальних викликів

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 03.03.2025).

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом М-ва фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (дата звернення: 03.03.2025).

3. ДП «Ліси України» : офіційний вебсайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/> (дата звернення: 03.03.2025).